

821.512.122

A 13

АБАЙ

Мақсатым —
тіл ұстартым,
өнер шапшақ,

- ✓ Олеңдері
- ✓ Аудармалары
- ✓ Қара сөздері

АБАЙ

*Мақсатым –
тіл ұстартым,
өнер шашпақ*

*Өлеңдері
Аудармалары
Қара сөздері*

Алматы
“Білім”
2013

МАЗМҰНЫ

Сөз басы 3

Өлеңдер

Кім екен деп келіп ем түйе қуған...	10
Иузи – рәушан, көзі – гауһәр	–
Фзули, Шәмси, Сәйхали	–
Әлифби өлеңі	11
Шәріпке	12
Абралыға	–
Жаксылыққа	13
Сап, сап, көңілім, сап көңілім...	–
Қансонарда бүркітші шығады аңға...	15
Қақтаған ақ күмістей кең маңдайлы...	16
Қандай қызда ләззат бар жан татпаған...	17
Жасымда ғылым бар деп ескермедім...	–
Қартайдық, қайғы ойладық, ұйқы сергек...	18
Қартайдық, қайрат қайтты, ұлғайды арман...	19
Қыран бүркіт не алмайды – салса баптап	21
Қалың елім қазағым, қайран жұртым	–
Байлар жүр жиған малын қорғалатып...	22
Көңілім қайтты достан да, дұшпаннан да...	–
Адасқанның алды – жөн, арты – соқпақ	24
Бір дәурен кемді күнге бозбалалық	–
Жігіттер, ойын арзан, күлкі қымбат...	26
Патша Құдай, сыйындым...	29
Базарға, қарап тұрсам, әркім барар...	–
Ғылым таппай мақтанба...	30
Шоқпардай кекілі бар қамыс құлақ...	32
Жаздықүн шілде болғанда...	33
Интернатта оқып жүр...	34
Көкбайға (Сорлы Көкбай жылайды...)	37
Көжекбайға (Жамантайдың баласы Көжек деген...)	–
Өкінішті көп өмір кеткен өтіп	–

Сабырсыз, арсыз, еріншек	38
Көжекбайға (Бөтен елде бар болса...)	40
Өлең сөздің патшасы – сөз сарасы	44
Назарға (Мынау келген Назар ма...)	46
Біреудің кісісі өлсе, қаралы ол	–
Күз (Сұр бұлт түсі суық қаптайды аспан...)	48
Қараша, желтоқсан мен сол бір-екі ай... ..	–
Қыс (Ақ киімді денелі, ақ сақалды...)	50
Күлембайға (Уағалайкүмүссалам...)	–
Көкбайға (Бұрылып тұрып...)	51
Желсіз түнде жарық ай... ..	–
Ішім өлген, сыртым сау... ..	52
Күлембайға (Болыс болдым мінеки...)	–
Әсетке (Біреуден біреу артылса...)	56
Мәз болады болысын	57
Біліміден шыққан сөз	58
Сегіз аяқ (Алыстан сермеп...)	59
Сәулең болса кеудеңде	64
Мен жазбаймын өленді ермек үшін	65
Әуелде бір суық мұз – ақыл зерек	66
Ғашықтық, құмарлық пен – ол екі жол	67
Қор болды жаным	–
Сен мені не етесің	68
Жігіт сөзі (Айттым сәлем, қалам қас...)	70
Қыз сөзі (Қиыстырып мақтайсыз...)	71
Білектей аркасында өрген бұрым... ..	72
Қажымас дос халықта жоқ... ..	73
Жастықтың оты, қайдасын... ..	74
Жарқ етпес қара көңілім нағылса да... ..	–
Тұлпардан тұғыр озбас шабылса да... ..	75
Қара қатынға (Қара қатын дегенге, қара қатын...)	–
Бай сейілді	–
Ем таба алмай... ..	77
Келдік талай жерге енді... ..	78
Өзгеге, көңілім, тоярсың... ..	79
Кейде есер көңіл құрғырың... ..	80
Жазғытұрым (Жазғытұрым қалмайды қыстың сызы...)	–
Асқа, тойға баратұғын... ..	82
Ата-анаға көз қуаныш... ..	83
Тайға міндік... ..	84
Заманақыр жастары... ..	86
Көзінен басқа ойы жоқ... ..	–
Жастықтың оты жалындап... ..	87
Қызарып, сұрланып... ..	88
Көзімнің қарасы... ..	89

Менсінбеуші ем наданды.....	92
Жұмбақ (Алла мықты жаратқан сегіз батыр...)	93
Жұмбақ (Қара жер адамзатқа болған мекен...)	-
Жұмбақ (Сыналар, ей, жігіттер, келді жерін...)	94
Не іздейсің, көңілім, не іздейсің	-
Жүрегім, ойбай, соқпа енді... ..	95
Қайғы шығар ілімнен	-
Оспанға(Жайнап туың жығылмай...)	97
Оспанға (Кешегі Оспан...)	-
Күлімсіреп аспан тұр... ..	98
Сұрғылт тұман дым бүркіп... ..	99
Ысытқан, суытқан... ..	-
Бойы бұлған... ..	100
Жаксылық ұзақ тұрмайды... ..	102
Баймағамбетке (Қатынының атынан шығарылған)	-
Антпенен тарқайды	103
Қарашада өмір тұр	104
Жас өспірім замандас қапа қылды... ..	105
Ғашықтық тілі – тілсіз тіл... ..	-
Әсемпаз болма әрнеге... ..	-
Ескілік киімі (Ойланып, ойға кеттім жүз жылғы өткен...)	106
Әбдірахман науқастанып жатқанда	107
Әбдірахманға (Алланың рахматын...)	109
Әбдірахманға Кәкітай атынан хат (Тілім, саған айтайын...)	110
Әбдірахманға Кәкітай атынан хат (Көзімнің нұрысыз...)	111
Қыздарға (Қойдан қоныр, жылқыдан торы Бәкен)	112
Талай сөз бұдан бұрын көп айтқанмын	113
Аш қарын жұбана ма майлы ас жемей... ..	-
Балалық өлді, білдің бе... ..	114
Лай суға май бітпес қой өткенге... ..	115
Өлсе, өлер табиғат, адам өлмес	-
Әбдірахман өлгенде (Арғы атасы қажы еді...)	116
Әбдірахман өлгенде (Кешегі өткен ер Әбіш...)	117
Әбдірахман өліміне (Тұла бойың ұят, ар едің...)	-
Әбдірахман өліміне (Жиырма жеті жасында...)	118
Әбдірахман өліміне (Талаптың мініп тұлпарын...)	119
Әбдірахманға (Орынсызды айтпаған...)	120
Әбдірахман өлген соң өзіне айтқан жұбатуы (Бермеген құлға, қайтесін...)	121
Әбдірахманның әйелі Мағышқа Абайдың айтқаны (Жылағанды тоқтатып...)	122
Оспанға (Кешегі Оспан ағасы...)	123
Мақұлбай өліміне... (Көз жұмғанша дүниеден...)	124
Махаббат, достық қылуға	125
Малға достың мұны жоқ малдан басқа... ..	-

Туғызған ата-ана жоқ...	126
Бір сұлу қыз тұрыпты хан қолында...	-
Сағаттың шықылдағы емес ермек...	127
Көңіл күсы күйкылжыр шартарапқа...	128
Адамның кейбір кездері...	129
Көкала бұлт сөгіліп...	130
Рақымшалға (Сұлу аттың көркі – жал...)	-
Қатыны мен Масақбай (Сырмақ қып астына...)	-
Күйісбайға (Дұғай сәлем жазамын Күйісбайға...)	131
Дүйсенкүлға	-
(Сауды-ай, сауды алмады-ау, сырқауды алып...)	-
Разакқа (Мына үйде отыр Разак...)	131
Көк тұман – алдындағы келер заман...	132
Сенбе жұртқа, тұрса да қанша мақтап...	133
“Алла” деген сөз жеңіл...	-
Күр айғай бақырған...	134
Мен сәлем жазамын...	-
Соры қалың, сокқы жеген пышанамыз	135
Ғабидоллаға (Жазғытұрым қылтиған бір жауқазын...)	-
Құлақтан кіріп, бойды алар	-
Ерекше естен кетпес қызық қайда...	136
Болды да партия...	-
Қуаты оттай бұрқырап	137
Сүм дүние тонап жатыр, ісің бар ма	138
Өлсем, орным қара жер, сыз болмай ма	-
Жүректе қайрат болмаса...	139
Жаманбаланың баласы өлгенде (Белгілі сөз – “өлді, өлді”...)	-
Күн артынан күн туар...	140
Ауру жүрек ақырын, соғады жай	-
Қалқам-ай, мен үндемей жүремін көп	-
Есінде бар ма жас күнің...	141
Жүрегім менің қырық жамау...	142
Адам – бір бок көтерген боқтың қабы...	-
Күшік асырап ит еттім	-
Сүйсіне алмадым, сүймедім	143
Дутбайға (Жылуы жоқ бойының...)	-
Нұрлы аспанға тырысып өскенсің сен...	-
Жүрегім нені сезесің	144
Көленке басын ұзартып...	145
“Ұяламын” дегені көңіл үшін...	146
Жапырағы қуарған ескі үмітпен...	-
Қуанбаңдар жастыққа...	147
Осы қымыз қазаққа	-
Буынсыз тілін...	-
Тоты күс түеті күс	148

Алланың өзі де рас, сөзі де рас.....	149
Жүрек – теңіз, қызықтың бәр – асыл тас	151
Жалын мен оттан жаралып.....	–
Домбыраға кол соқпа.....	152
Ойға түстім, толғандым.....	–
Мен боламын демендер.....	153
Ғалымнан надан артпас ұққанменен.....	154
Түбінде баянды еңбек егін салған.....	–
Әйелің Медет қызы, аты Ырым.....	–
Бөстегім, күтылдың ба Көтібақтан.....	–

Поэмалар

Ескендір	156
Масғұд	160
Әзім әңгімесі	166

Аудармалар

А. С. Пушкиннен

Онегиннің сипаты (Жасынан түсін билеп, сыр бермеген...)	180
Татьянаның Онегинге жазған хаты (Амал жоқ, қайттім білдірмей...)	181
Онегиннің Татьянаға жауабы (Таңғажайып бұл қалай хат...)	183
Онегин сөзі (Хатыңнан жақсы ұғындым сөздің бәрін...)	185
Онегиннің Татьянаға жазған хаты (Күп білемін, сізге жақпас...)	186
Татьяна сөзі (Тәңірі қосқан жар едің сен...)	188
Ленский сөзінен (Барасың қайда, қайда, болмай маған...)	190
Онегиннің өлердегі сөзі (Жарым жасқа киім киім...)	–

М. Н. Лермонтовтан

(Кең жайлау...)	191
Бородино	–
Әм, жабықтым, әм жалықтым.....	–
Ал сенейін, сенейін.....	192
Көңілім менің қараңғы. Бол, бол, ақын.....	–
Қараңғы түнде тау қалғып.....	193
Өзіне сенбе, жас ойшыл.....	–
Қайтсе жеңіл болады жұрт билемек.....	194
Тұтқындағы батыр (Қараңғы үй терезесі – тұтқын орны...)	195
Рақат, мені тастап, қоймадың тыныш.....	196
Ғашықтық іздеп тантыма.....	–
Ой (Қарасам, қайғыртар жұрт бұл заманғы...)	–

Қанжар (Сүйкімді болат қанжар, тұрсын жайнап...)	198
Альбомға (Сал демеймін сөзіме ықыласыңды...)	—
Босқа әуре боп, келдің бе тағы мұнда...	199
Менің сырым, жігіттер, емес оңай...	200
Дұға (Өмірде ойға түсіп кем-кетігің...)	201
Қасиетті дұға (Өмірден тепкі жесем, жазығым жоқ...)	—
Теректің сыйы (Асау Терек долданып, буырқанып...)	202
Терек шықтым бір жым-жырт түнде жалғыз...	203
Шайтан (Мұңлы шайтан – құдайдың қуған жаны...)	204
Жалау (Жалғыз жалау жалтылдап...)	205
Жартас (Қонады бір күн жас бұлт...)	—
Көңілдің күйі тағы да...	—
Күнді уақыт итеріп...	206
Асау той, тентек жиын, опыр-топыр...	—
Вадим	207
А.Мицкевичтен	
Тұтқындағы поляк жандаралының сөзі (Дүрілдеген нажағай...)	212
И. А. Буниннен	
(Қорқытпа мені дауылдап...)	—
В.А. Крыловтан	
(Мен көрдім ұзын қайың құлағанын...)	213
Емен мен шілік	213
Қазаға ұрынған қара шекпен	214
Жарлы бай	216
Есек пен бұлбұл	219
Қарға мен бүркіт	220
Шегіртке мен құмырсқа	221
Әншілер	222
Ала қойлар	223
Қарға мен түлкі (Жұрт біледі, күледі...)	224
Қарға мен түлкі (Боқтықта талтаңдап...)	225
Бақа мен өгіз	227
Піл мен қанден	228
Есек	229
Я. П. Полонскийден	
(Жүректе көп қазына бар, бәрі жақсы...)	230

Қара сөздер

Бірінші сөз	232
Екінші сөз	—
Үшінші сөз	233
Төртінші сөз	236
Бесінші сөз	237
Алтыншы сөз	—

Жетінші сөз	238
Сегізінші сөз	239
Тоғызыншы сөз	240
Оныншы сөз	241
Он бірінші сөз	242
Он екінші сөз	243
Он үшінші сөз	—
Он төртінші сөз	244
Он бесінші сөз	245
Он алтыншы сөз	—
Он жетінші сөз	246
Он сегізінші сөз	247
Он тоғызыншы сөз	—
Жиырма бірінші сөз	248
Жиырма бірінші сөз	—
Жиырма екінші сөз	249
Жиырма үшінші сөз	250
Жиырма төртінші сөз	251
Жиырма бесінші сөз	—
Жиырма алтыншы сөз	253
Жиырма жетінші сөз	—
Жиырма сегізінші сөз	256
Жиырма тоғызыншы сөз	257
Отызыншы сөз	258
Отыз бірінші сөз	259
Отыз екінші сөз	—
Отыз үшінші сөз	260
Отыз төртінші сөз	261
Отыз бесінші сөз	262
Отыз алтыншы сөз	263
Отыз жетінші сөз	264
Отыз сегізінші сөз	266
Отыз тоғызыншы сөз	282
Қыркыншы сөз	283
Қырық бірінші сөз	285
Қырық екінші сөз	—
Қырық үшінші сөз	286
Қырық төртінші сөз	289
Қырық бесінші сөз	290
Біраз сөз қазақтың түбі қайдан шыққаны туралы	295
Жас Абайдың суреті хақында	301
<i>Әлкей Марғұлан. Жас Абайдың фотобейнесі .....</i>	<i>303</i>